

İSTANBUL
SANAYİ ODASI

HAYVANCILIK SEKTÖRÜNE BAKIŞ

Hayvancılıkta
Yaşanan Sorunlar ve
Çözüme Dair
Yeni Yaklaşımlar

ÖNE ÇIKANLAR

İSTANBUL
SANAYİ ODASI

HAYVANCILIK SEKTÖRÜNE BAKIŞ

Hayvancılıkta
Yaşanan Sorunlar ve
Çözüme Dair
Yeni Yaklaşımlar

2025

ÖNE ÇIKANLAR

ISBN: 978-625-6720-17-6 (Basılı)
ISBN: 978-625-6720-19-0 (Elektronik)
İSO Yayın No: 2025/5
Sertifika No: 52731
Baskı, 600 Adet

Mayıs 2025
İstanbul

İstanbul Sanayi Odası
Meşrutiyet Caddesi No:63
34430 Beyoğlu İstanbul
Tel: (212) 252 29 00 (pbx)
www.iso.org.tr

Grafik Tasarım ve Uygulama:
EditMedya
www.editmedya.com

Basım Yeri:
İmak Ofset Basım Yayın A.Ş.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok. No:12 Esenyurt İstanbul
Tel: (212) 656 49 97
www.imakofset.com.tr

Tüm hakları İstanbul Sanayi Odası'na aittir.
Bu yayındaki bilgiler ancak kaynak gösterilmek suretiyle kullanılabilir.

RAPORUN HAZIRLANMASINDA KATKIDA BULUNAN MESLEK KOMİTESİ ÜYELERİ

5.Grup Hayvansal Gıda Ürünleri Sanayii

Erdal BAHÇIVAN

İSO Yönetim Kurulu Başkanı
Bahçivan Gıda Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi

Hakan AKKOYUN

Meclis Üyesi
Bonfilet Et Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi

İsmail KAAN

Meslek Komitesi Başkanı
Kaanlar Gıda Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi

Burak KAYAR

Meslek Komitesi Başkan Yardımcısı
Namet Gıda Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi Marmara Bölge
Müdürlüğü Şubesi

Cevat GENÇ

Meslek Komitesi Üyesi
Trakya Süt Ürünleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi

9.Grup Endüstriyel Yemek Sanayii

Sedat ZİNCİRKIRAN

Meclis Üyesi / Meslek Komitesi Başkanı
Sardunya Gıda Mutfak İşletmeleri Ticaret Anonim Şirketi

Hüseyin BOZDAĞ

Meclis Üyesi
Emn Can Yemek Servis Hizmetleri Sanayi ve
Ticaret Limited Şirketi

Nihat KARTAL

Meclis Üyesi
Turkaş Gıda Hizmet ve İşletmecilik Anonim Şirketi

Adem TEMİZ

Meslek Komitesi Başkan Yardımcısı
Temaş Gıda Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi

Hasan MERCAN

Meslek Komitesi Üyesi
Doğuşzade Gıda Pazarlama Ticaret ve Sanayi
Limited Şirketi

Yasemin SARIKURT

Meslek Komitesi Üyesi
Gusto Toplu Yemek Üretim Hizmetleri ve
Gıda Sanayi Ticaret Limited Şirketi

Mustafa SELİMOĞLU

Meslek Komitesi Üyesi
Saray Yemek Sanayi İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi

RAPORU HAZIRLAYANLAR

İsmail KEMALOĞLU

Bekir YILDIZ

Prof. Dr. Armağan HAYIRLI

Prof. Dr. Hakan SAĞIRKAYA

İSTANBUL
SANAYİ ODASI

Kaynaklarımızı doğru kullanmalıyız

Bugün dünyada gıda ve su kaynakları, ülkelerin birincil ulusal güvenlik konusu haline gelmiş bulunmaktadır. Bu alanda kaynaklarını koruyamayan, doğru kullanamayan, sürdürülebilir kaynak oluşturamayan ve dışarıya bağımlı olan ülkeleri, gelecek yıllarda çok zor günlerin beklediği açık. Ülkemiz bu anlamda şanslı bir ülke. Hem su kaynakları ve hem de tarım ve gıda kaynakları bakımında birçok ülkeye göre daha zengin. Fakat konu bu kaynakların doğru ve sürdürülebilir bir strateji ile kullanılıp kullanılmadığına gelince, bu konuya dört başı mamur bir “evet kaynaklarımızı doğru kullanıyoruz” yanıtı vermekte zorlanıyoruz.

Dünyada birçok ülke adeta bir “tarımsal ürünler ve gıda milliyetçiliği” politikaları üretmeye başladı. Bizim de kendimizi savunmak adına gıda ve tarım alanını ülke savunmamıza dönük en stratejik alanlardan biri olarak belirlememiz gerekiyor. Nasıl ki endüstrimizin en temelini oluşturan iki alanda; petrokimya ve demir çelik alanında stratejik bir akılla uzun vadeli stratejik yatırımları devreye almamız gerekiyorsa, artık gıda ve tarım alanını da bu iki stratejik alanın yanında konumlamamız kaçınılmaz bir hal almış bulunuyor. Bu bağlamda Gıda Güvenliği kavramı ülkemiz için de önemlidir. BM Gıda ve Tarım Örgütü’nün (FAO) ‘Gıda Güvenliği’ni bütün insanlar için aktif ve sağlıklı bir hayatın gereği olan beslenme ihtiyaçlarını ve gıda tercihlerini karşılayacak, yeterli, güvenli gıdalara ekonomik erişime sahip olmak şeklinde tanımlamaktadır. Ülkemiz geleceği için hayati önemdeki büyüme çağındaki çocuk ve gençlerin sağlıklı gelişiminde hayvansal proteinler önceliklidir.

Bu nedenle İstanbul Sanayi Odası olarak ilgili komitelerimizin aldığı karar ile sektörlerle ilgili kamunun alacağı kararları desteklemek ve bu konunun kapsamlı olarak ele alınması ihtiyacından hareketle Hayvancılık Sektör Raporu hazırladık.

Türkiye; üretebilen, üretemediğini ithal ederek işleyip ihraç edebilen ve transit ticaretten pay alabilen dünyanın sayılı tarım ülkeleri arasındadır. Bulunduğu coğrafya olarak tarım-gıda üssü, köprü konumundadır. Yurtiçi üretim potansiyelini daha verimli kullanarak uluslararası üstünlüğünü pekiştirmelidir. Hayvancılık bu açıdan son derece kritik bir sektördür. İthalat bağımlılığını, raporda da detaylı bir şekilde ortaya koyan çözüm önerilerimizle

ortadan kaldırabilen bir Türkiye, bölgesinde ihracat üssü olmaya da adaydır.

Hayvancılık ayrıca gıda temini yanında, kırsal alanların ve biyolojik çeşitliliğin korunması, kırsal nüfusun hayat standardının yükseltilmesi açısından da son derece önemli işlev görmektedir.

Ekonomik açıdan bakıldığında da ülkemizde, son 13 yıl içinde yapılan canlı hayvan ve et ithalatı için 10,6 milyar dolar döviz ödenmiş ve yıllık ithalat ortalama 750 milyon doları seviyesindedir. Hayvancılık bu yönüyle de cari açık, kırsal politikalar, sosyal denge, beslenme dahil her açıdan ülke güvenliği için en kritik konulardan biri demektir.

Türkiye, et sorununu ve canlı hayvan dahil ithalat bağımlılığını yeni bir üretim modeli ve kırsal hayvancılık hikayesi ile çözmelidir. Buna imkân verecek arazi varlığı, üretim kapasitesi, kamusal yaklaşımı ve tarımsal dinamikleri mevcuttur.

Hayvancılık Sektör Raporu’nda, yaklaşık olarak 30 ilde gerçekleştirilen saha analizleri, yetiştirici ve besici görüşmeleri, sektör temsilcileri ile yapılan istişareler ile dünyadaki hayvancılık dinamikleri de taranarak sorunların tespiti ve çözüme dair yaklaşımlar ortaya konmuştur. Raporun hazırlanmasında saha analizleri çok önemsenmiş, istatistik ve verilerdeki doğruluk endişesi ile hayvancılık işletmelerinin güncel durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

İnsan hayatı ve ülkemiz için kritik öneme sahip olan hayvancılık ile ilgili yapılan bu çalışmaya katkıda bulunan değerli Meslek Komitesi üyelerimize, İsmail Kemaloğlu başta olmak üzere raporun hazırlanmasında emeği geçen kıymetli akademisyenlerimize ve uzmanlarımıza teşekkürlerimi sunuyorum, üzerinde titizlikle çalışılan bu raporun sanayimize ve tüm paydaşlarımıza faydalı olmasını ümit ediyorum.

Erdal BAHÇIVAN
İstanbul Sanayi Odası
Yönetim Kurulu Başkanı

İSTANBUL
SANAYİ ODASI

Bir ülkenin ulusal güvenliği denince öncelikle savunma güvenliği, asker sayısı ve silahlı kuvvetler kapasitesi akla geliyor. Oysa en az savunma kadar önemli ve kritik bir sektör de tarım-gıda sektörüdür. Zira, çoğu Asya ve Ortadoğu ülkelerinde görüldüğü üzere gıda güvenliği sorunu beraberinde iç çatışmaların, darbelerin, siyasi isyanların ve göçlerin de tetikleyicisi olabilmektedir.

BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) gıda güvenliğini; bütün insanlar için aktif ve sağlıklı bir hayatın gereği olan beslenme ihtiyaçlarını ve gıda tercihlerini karşılayacak, yeterli, güvenli ve besin değeri yüksek gıdalar için fiziksel, sosyal ve ekonomik erişime sahip olmak şeklinde tanımlamaktadır. Özellikle büyüme çağındaki çocuk ve gençlerin sağlıklı gelişiminde hayvansal proteinler çok önemlidir. Hayvansal gıdaların başlıca kaynağı ise et ve süt ürünleridir.

Türkiye; üretebilen, üretemediğini ithal ederek işleyip ihraç edebilen ve transit ticaretten pay alabilen dünyanın sayılı tarım ülkeleri arasındadır. Bulunduğu coğrafya olarak tarım-gıda üssü, köprü konumundadır. Yurtiçi üretim potansiyelini daha verimli kullanarak uluslararası üstünlüğünü pekiştirmelidir.

Hayvancılık bu açıdan son derece kritik bir sektördür. İthalat bağımlılığından kurtulabilen bir Türkiye, bölgesinde ihracat üssü olmaya da adaydır. Hayvancılık; gıda temini yanında, kırsal alanların ve biyolojik çeşitliliğin korunması, kırsal nüfusun hayat standardının yükseltilmesi açısından da son derece önemli işlev görmektedir.

Ülkemizde, son 13 yıl içinde yapılan canlı hayvan ve et ithalatı için 10,6 milyar dolar döviz ödenmiş ve yıllık ithalat ortalama 750 milyon doları bulmuş ise hayvancılık, cari açık, kırsal politikalar, sosyal denge, beslenme dahil her açıdan ülke güvenliği için en kritik konulardan biri demektir.

Türkiye, et sorununu ve canlı hayvan dahil ithalat bağımlılığını yeni bir üretim modeli ve kırsal hayvancılık hikayesi ile çözmelidir. Buna imkân verecek arazi varlığı, üretim kapasitesi, kamusal yaklaşımı ve tarımsal dinamikleri mevcuttur.

Bu çerçevede, yaklaşık olarak 30 ilde gerçekleştirilen saha analizleri, yetiştirici ve besici görüşmeleri, sektör temsilcileri ile yapılan istişareler ile dünyadaki hayvancılık dinamikleri de taranarak sorunların tespiti ve çözüme dair yaklaşımların ortaya konması amacıyla kapsamlı bir rapor hazırlanmıştır.

“Hayvancılık Sektörüne Bakış; Hayvancılıkta Yaşanan Sorunlar ve Çözüme Dair Yeni Yaklaşımlar” raporumuzun hazırlanmasında saha analizleri çok önemsenmiş, istatistik ve verilerdeki doğruluk endişesi ile hayvancılık işletmelerinin güncel durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu özet rapor ise çok kapsamlı çalışılan söz konusu raporda öne çıkanları derlemekte ve sektörün sorunlarına yönelik çözüm önerilerini önceliklendirmektedir.

1

DÜNYADA HAYVANCILIK

Sığır Eti Out, Tavuk Eti In

Dünyada sığır etinin payı düşüyor, tavuk eti tüketimi hızlı artıyor.

1961 yılıyla 2022 yılına karşılaştırıldığında, sığır etinin toplam içindeki oranı yarı yarıya azalırken, domuz etinin payı aynı seviyede kalmış, tavuk etinin payı 3 kattan fazla artarak domuz etini yakalamış, koyun etinin payı yarıdan fazla düşmüş, manda ve keçi etinin payı değişmemiştir.

Dünya hayvancılık sektörünün değişen dinamiklere baktığımızda, Dünya et tüketiminin;

%37'si tavuk etinden,

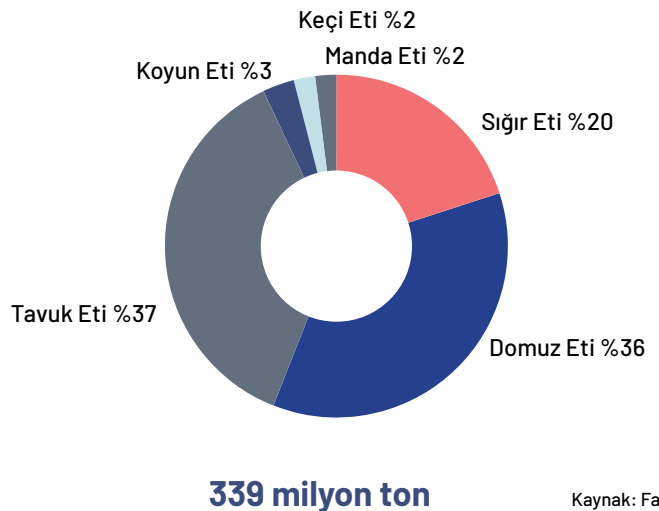
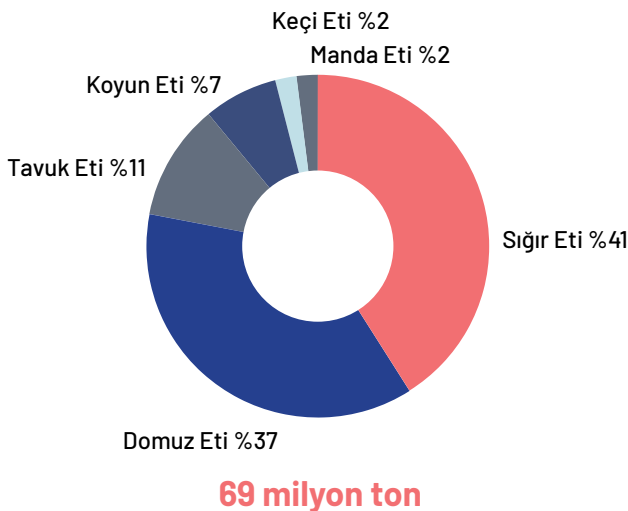
%36'sı domuz etinden,

%20'si sığır etinden,

%3'ü koyun etinden,

%2'si keçi etinden ve aynı oranda manda etinden sağlanmaktadır.

Dünya Et Üretim Kompozisyonundaki Değişim (FAO) (1961-2022)

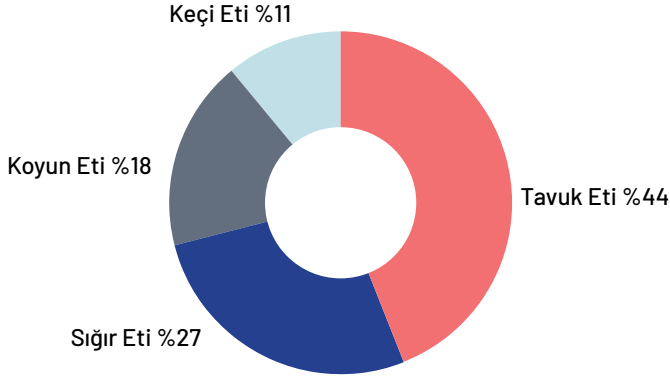
Kaynak: Faostat

Helal yarışında tavuk eti sığır etini geçiyor

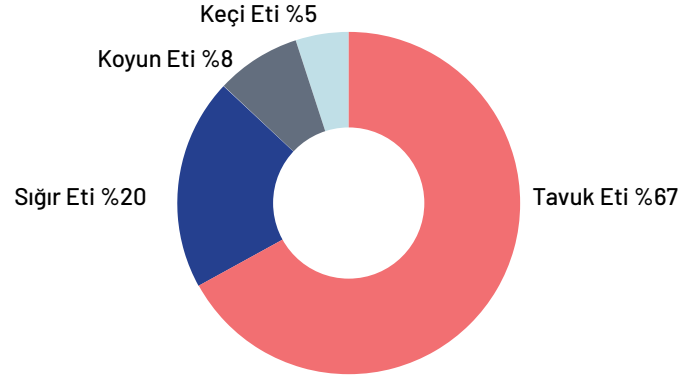
Dini inançları gereği domuz eti tüketmeyen ülkelerde ise et tüketiminin ortalama %67'si tavuk eti, %20'si sığır eti, %8'i koyun eti, %5'i de keçi etidir. Bu ülkelerde son 30 yılda **tavuk etinin payı %44'den %67'ye yükselirken**, sığır etinin payı %27'den %20'lere gerilemiştir.

18 Müslüman Nüfuslu Ülke*+İsrail Et Üretimi

1990	
Tavuk Eti	3,033 Milyon ton
Sığır Eti	1,81 Milyon ton
Koyun Eti	1,26 Milyon ton
Keçi Eti	0,72 Milyon ton
	6,823 Milyon ton

2022	
Tavuk Eti	18,04 Milyon ton
Sığır Eti	5,38 Milyon ton
Koyun Eti	2,2 Milyon ton
Keçi Eti	1,39 Milyon ton
	27,01 Milyon ton

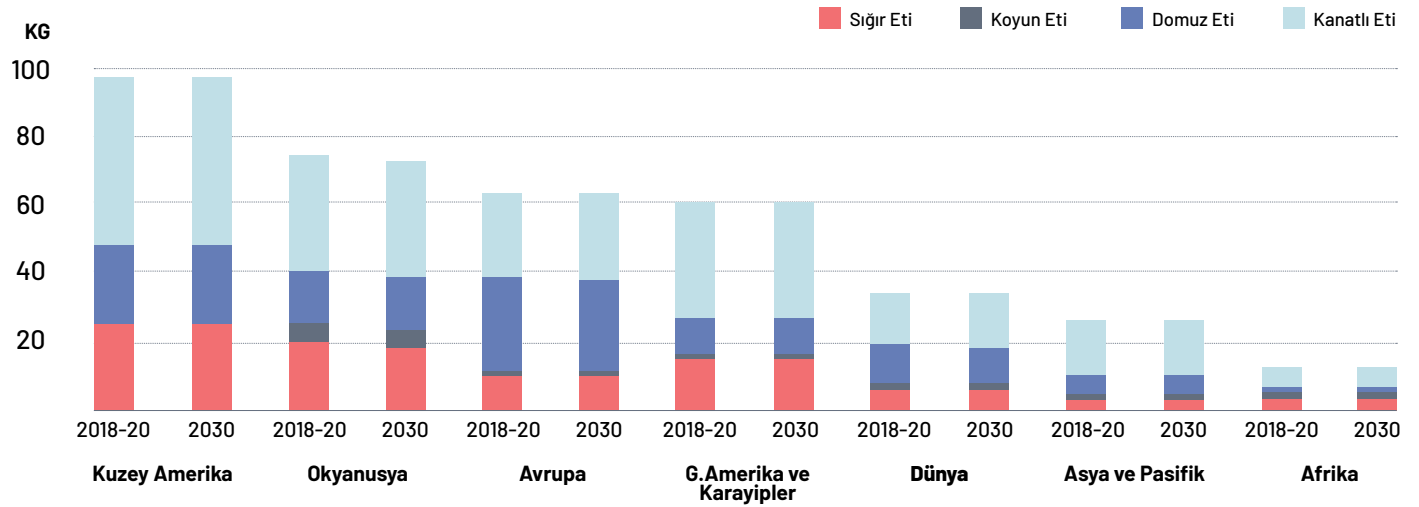
KAYNAK: Faostat veri tabanı

* Bahreyn, Bangladeş, Mısır, Endonezya, İran, Irak, Kuveyt, Libya, Malezya, Fas, Umman, Pakistan, Suudi Arabistan, Suriye, Tunus, Birleşik Arap E., Yemen, Türkiye

Düşük gelirli ülkeler et tüketimini artıracak

2023-30 yıllarında **dünya et tüketiminin %14 artması** beklenirken, en büyük artışın tavuk etinde gerçekleşmesi, bunu sırası ile domuz eti ve sığır etinin izlemesi öngörülmektedir. Yapılan tahminlerde oransal olarak en yüksek üretim ve tüketim artışının **düşük ve orta gelirli ülke gruplarında** görülecektir.

Kişi Başı Et Tüketimi Projeksiyonu (FAO-OECD)

Kaynak: FAO - OECD

Türkiye, Çin ve Pakistan ile 20 yılda süt verimliliğini en çok arttıran ülke oldu

Dünya süt üretimi 930 milyon ton'dur. Üretimin %81'i inek sütüdür. 2022 yılında üretilen 753 milyon ton inek sütünün 1/3'ü üç ülkede gerçekleşmiştir: Hindistan, ABD, Çin. FAO istatistiklerine göre **Çin, Pakistan ve Türkiye son 20 yılda süt üretimini en çok arttıran** ülkeler olarak, en büyük 10 süt üretici ülke arasına girmişlerdir.

İnek Sütü Üretiminde Başlıca Ülkeler (Milyon ton, FAOSTAT)

1961				2000				2022			
			%				%				%
1	SSCB	62	20	1	ABD	76	16	1	Hindistan	108	14
2	ABD	57	18	2	Hindistan	33	7	2	ABD	103	14
3	Almanya	25	8	3	Rusya F.	32	7	3	Çin	36	5
4	Fransa	19	6	4	Almanya	28	6	4	Brezilya	36	5
5	Polonya	13	4	5	Fransa	23	5	5	Rusya F.	33	4
6	Birleşik Krallık	12	4	6	Brezilya	20	4	6	Almanya	32	4
7	İtalya	10	3	7	Birleşik Krallık	14	3	7	Fransa	24	3
8	Hindistan	9	3	8	Ukrayna	12	3	8	Pakistan	23	3
9	Kanada	8	3	9	İtalya	12	3	9	Yeni Zelanda	21	3
10	Hollanda	7	2	10	Yeni Zelanda	12	2	10	Türkiye	20	3
11	Avustralya	6	2	11	Polonya	12	2	11	Birleşik Krallık	16	2
12	Danimarka	6	2	12	Hollanda	11	2	12	Polonya	15	2
13	Brezilya	5	2	13	Avustralya	11	2	13	Hollanda	15	2
14	Yeni Zelanda	5	2	14	Arjantin	10	2	14	Meksika	13	2
15	Türkiye	5	2	15	Meksika	9	2	15	İtalya	13	2
	Diğer	65	21		Diğer	172	35		Diğer	245	33
	TOPLAM	314	100		TOPLAM	490	100		TOPLAM	753	100

KAYNAK: FAOSTAT

Et ve süt üretimindeki lider ülkelerin özellikleri nelerdir?

Geniş arazi varlığı ve meralara sahip olmaları ve/veya yem hammaddeleri üretim kapasitelerinin çok büyük olması,

Tarım arazilerinin büyük kısmının hayvansal üretim için ayrılmış olması,

Üretici örgütlenmesinden finansa erişime, teknoloji kullanımından gen kaynaklarındaki verimliliğe, pazara ulaşımdan yatırım kanallarına, arazi yönetiminden devletin sistematik yapısına kadar sektöre son derece bütüncül bir bakış açısının olması,

Kırmızı et tüketiminde önemli üretici ve ihracatçı ülkelerde; yurtiçi tüketimin sığır eti ile karşılanması yönünde bir önceliğin olmaması, aksine bunun sınırlı tutulması, toplam tüketimde kişi başı sığır eti tüketim payının **%20**'lerde bulunması,

Sözleşmeli üretimin son derece yaygın uygulanması, (ABD kanatlı ve yumurta sektöründe sözleşmeli üretim **%80**, sığırdaki **%20**, meyvelerde **%63**)

Aile işletmelerinin son derece yaygın olması, (ABD'de tarımsal işletmelerin **%88**'i aile işletmesi iken AB genelinde bu oran **%93**'lere çıkmaktadır.)

Sığır yetiştiriciliğinde meralardan geniş ölçüde yararlanılması, (Fransa'da süt sığırlarının **%92**'si merada otlamakta, **%87**'si yılda 170 günden fazla merada kalmaktadır. İrlanda'da arazilerin **%52**'si daimi meradır. Almanya'da sığırların **%31**'inin meraya erişimi vardır)

Kırsaldan göç arttıkça arazilerin boş kalmaması, büyük işletmelerin mevcut arazileri kiralarak ölçekleri büyütmesi,

Süt sanayicilerinin aynı zamanda yem üreticisi olmaması.

2

TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK

Sahada üretici neler söylüyor?

Süt fiyatlarının düşük olduğu, zararına satmak zorunda kaldıkları ve fiyatlarda istikrar yakalanamadığı, sütteki istikrarsızlığın et fiyatlarını da bozduğu,

Sektörde kayıt ve istatistikle ilgili sorunların bulunduğu,

Kamu müdahalelerinin artan et ve süt fiyatlarını kontrol etmekte etkin olduğu ancak düşen fiyatlarda üreticiyi koruma yönünde refleks göstermede yetersiz kaldığı, dolayısıyla kamusal müdahale dinamiklerinin üretici aleyhine işlediği,

Ette sınıflandırma olmadığı,

Meralara köylünün müsaade etmediği, meraların verimsiz olduğu,

Tarıma aktarılan desteklerde kontrol ve denetimin artırılması gerektiği,

Çalıştıracak işgücü bulamadıkları, yabancı işçilerde istikrar olmadığı ve güven sorunu yaşandığı,

Çobanlığın itibar (toplumsal statü) sorunu olduğu,

Yem fiyatlarının çok pahalı olduğu,

Tarımsal örgütlerin işlevsiz kaldığı,

Dişi hayvan kesimlerinde kontrol ve denetimlerin zayıf olduğu,

Tarım arazilerinde (desteklerin hak eden üreticiye ulaşmasını engelleyen ve arazi kiralamalarını güçleştiren nitelikte) mülkiyet sorunları yaşandığı,

Hayvancılığa kullandırılan kredilerin hayvan fiyatlarını şişirdiği, damızlık hayvanların batıdan doğuya sürekli el değiştirdiği ve adeta 'hayvan turizmi' yaşandığı,

Aile işletmelerinin evrak, kayıt, proje, destek prosedürleri ile uğraşmak istemediği,

Kırsalda gençlerin kalmadığı, işletmelerin küçüldüğü,

Kaliteli süt ile kalitesiz arasındaki fiyat farkının sınırlı kaldığı, kalitesi düşük sütün de bir şekilde pazar bularak piyasayı bozduğu,

Bazı sanayicilerin sütünü satın aldıkları çiftçileri kendi ürettikleri yemi satın almaya zorladıkları,

İlk sorunumuz; Ölçülemeyen Biçilemez!

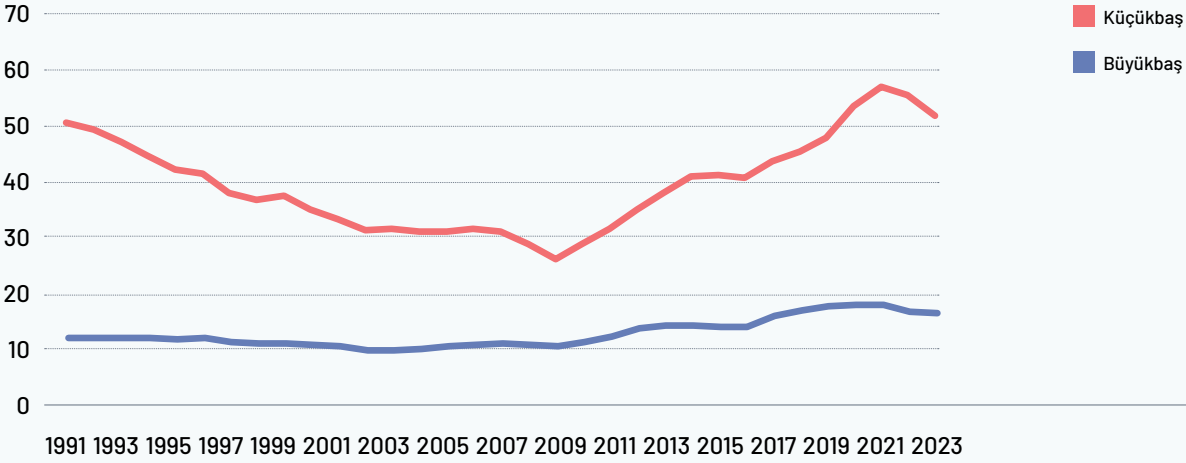
Hayvancılık sektörünü analiz etmek için başvuru alan veri ve istatistiklerde ciddi bir tutarlılık sorunu yaşanmakta, bu da sektörde öngörülebilirliği azaltarak piyasa yönetimini güçleştirmektedir. Son yıllarda kesilen hayvan sayısı ile üretilen deri sayıları arasındaki tutarsızlık buna iyi bir örnektir. Hayvan sayıları ve işletme kapasitelerine dair verilerdeki tutarsızlıklar destekleme ödemeleri başta olmak üzere kamu kaynaklarının dağıtılmasında usulsüzlüklere sebep olabilmektedir.

Hayvancılıktaki büyüme nüfustaki artışa yetişemiyor

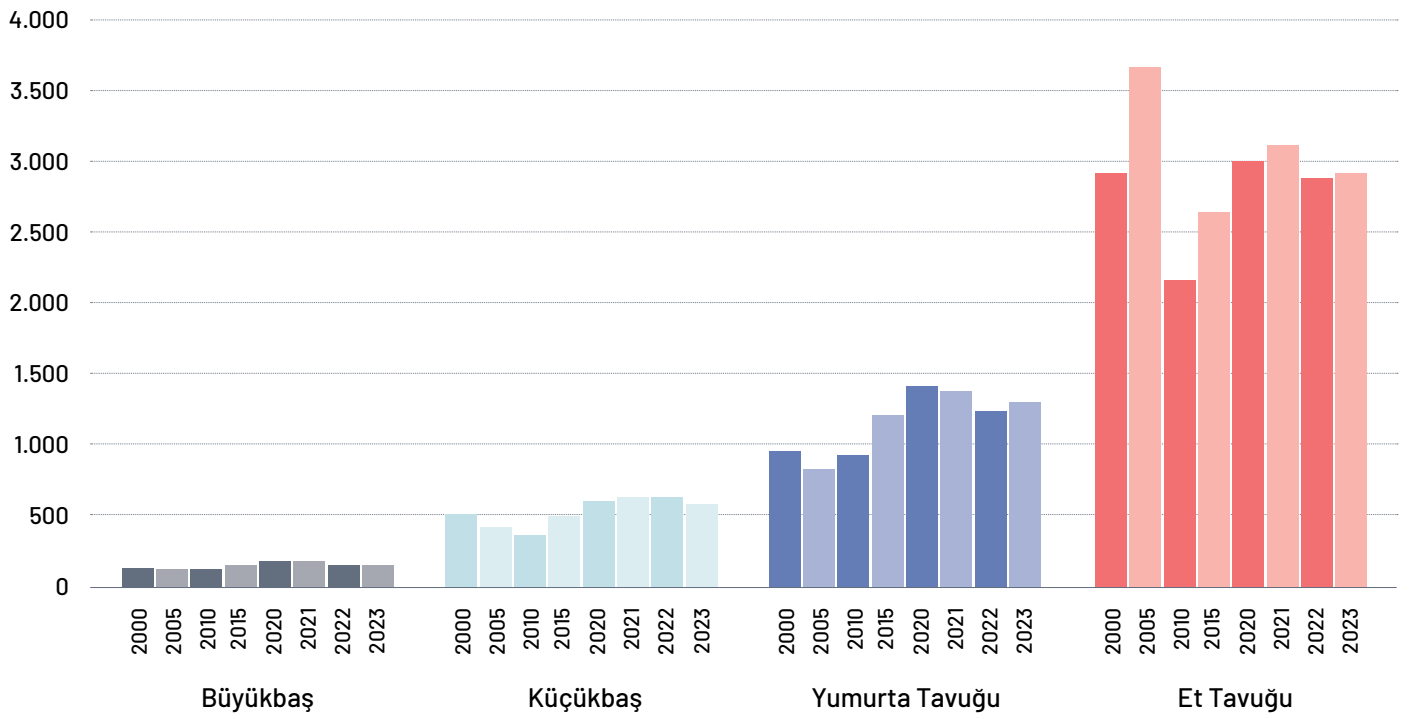
Büyükbaş hayvancılıkta, canlı hayvan varlığımız nüfus ve tüketimle paralel artmamaktadır. 1.000 kişiye düşen canlı hayvan sayıları son yıllarda düşmektedir. Ekonomik kriz nedeniyle daralan talebe rağmen kırmızı et üretimi talebi karşılamamakta ve ithalat zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Ekonomik krizin hafiflemesiyle beraber alım gücünde yaşanacak iyileşmeler kırmızın et talebinin artmasına yol açacak ve fiyatları kontrol etmek çok daha zorlaşacaktır.

Türkiye Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Envanteri (Milyon Adet)

KAYNAK: TÜİK

1.000 Kişiyeye Düşen Canlı Hayvan Sayısı

KAYNAK: TÜİK

Et tüketiminde TÜİK ile mutfağın rakamları tutmuyor

2023 yılına geldiğimizde Türkiye'de **kişi başı et tüketimi 51 kg'a** ulaşmıştır. Bu rakamın 22 kg'ı tavuk eti, 20 kg'ı sığır eti, 7 kg'ı koyun eti, 2 kg'ı keçi etinden oluşmaktadır. Türkiye'de göçmen statüsünde olanların ve turistlerin tüketimi düşüldüğünde bu rakam **46-47 kg** arasına gerilemektedir. **Dünya ortalaması 43 kg'dır.**

Ancak kişi başı sığır eti tüketiminin **2017 yılında yakalanan 15 kg** seviyelerinden sonra takip eden yıllarda **8-10 kg rakamlarına kadar düştüğünü**, istatistiklerde 2023 yılı için verilen kişi başına 20 kg sığır eti tüketiminin **gerçeği yansıtmadığını** belirten yayınlar da mevcuttur. Et endüstrisinde faaliyet gösteren firmaların yetkilileri de **kendi satış rakamlarındaki gerilemeden yola çıkarak bu görüşü teyit etmektedir.**

Dana etinin yeri dolmuyor, Türkiye zorlanıyor

Et tüketimi içinde büyükbaş hayvan etinin payı %39, küçükbaş hayvan etinin payı %16, kanatlı (tavuk+hindi) etinin payı %45'tir (2023). Oysa büyükbaş hayvancılıkta üretim ve ihracatta ilk sıralarda olan ülkelerde dahi toplam et tüketimi içinde büyükbaş hayvan etinin payı %25'leri geçmemektedir. Bu durumun sürdürülebilirliği çok zordur.

Sığır eti üretim maliyeti diğerlerine göre yüksektir. Kaba yem potansiyeli, mera varlığı ve arazi ölçek kapasiteleri ile karşılanamayan ihtiyaç, yüksek bedeller ödenerek ithalat yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki tüketim kalemleri ile mukayese edildiğinde küçükbaş etinin toplam tüketim içindeki payının artırılması zorunlu görülmektedir.

Kırmızı et tüketiminde önemli bir başlık ise şarküteride kullanılan et kaynağı meselesidir. Şarküteri üretiminde en çok büyükbaş etinin kullanılması arz ve talep dengesi açısından önemlidir.

Ayrıca Türkiye'de hindi tüketiminin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalı ve tüketim kompozisyonu içerisinde hindinin payı arttırılmalıdır. Bu amaca yönelik olarak kamunun desteği de alınmalıdır.

Et Tüketimi

	2010	2015	2020	2021	2022	2023
Et tüketimi*- ton	2.267.530	2.831.398	3.502.204	3.702.910	4.051.956	4.365.268
Koyun Eti	186.118	249.852	345.623	385.560	488.733	569.065
Keçi Eti	42.846	69.757	90.443	94.554	115.938	128.989
Sığır Eti	697.659	881.222	1.346.658	1.461.244	1.572.782	1.705.704
Manda eti	3.785	5.300	8.424	10.831	13.586	15.386
Tavuk Eti	1.306.110	1.576.158	1.661.642	1.707.124	1.814.691	1.903.917
Hindi Eti	31.012	49.110	49.414	43.597	46.226	42.207
*Üretim+ithalat-ıhracat						
Et tüketimi %	100	100	100	100	100	100
Koyun Eti	8	9	10	10	12	13
Keçi Eti	2	2	3	3	3	3
Sığır Eti	31	31	38	39	39	39
Manda Eti	0	0	0	0	0	0
Tavuk Eti	58	56	47	46	45	44
Hindi Eti	1	2	1	1	1	1
Kişi başı et tüketimi kg	31	36	42	44	48	51
Koyun Eti	3	3	4	5	6	7
Keçi Eti	1	1	1	1	1	2
Sığır Eti	9	11	16	17	18	20
Manda Eti	0	0	0	0	0	0
Tavuk Eti	18	20	20	20	21	22
Hindi Eti	0	1	1	1	1	0

KAYNAK: TÜİK

Anaç hayvanlar kesime gidiyor, alarm zilleri çalıyor

Son 3-4 yıl içinde kesime giden hayvan sayısındaki hızlı artış normal değildir. Bu durum, özellikle süt sektöründe yaşanan karlılık sorunları gibi sebeplerle damızlık hayvanların kısa sürede sürü dışına çıkarılarak kesime gönderildiğine işaretler. Bu durum önümüzdeki yıllar için tehlike sinyalidir.

Son 10 yıllık periyotta büyükbaş hayvan kesim sayılarında yıllık ortalama **200-300 bin baş** arasında artış görülürken; **2018 yılındaki 500 bin baş** civarı artış ile **2021-23 arasında 300 bin başın** üzerindeki yıllık artışlar kayda değerdir.

Kesilen Hayvan Sayıları

	Sığır	Manda	Koyun	Keçi
2010	2.932.054	19.126	9.691.041	2.244.760
2011	3.126.378	19.127	10.700.807	2.391.246
2012	3.421.960	19.967	10.755.777	2.841.307
2013	3.457.477	21.465	11.194.725	3.273.444
2014	3.525.209	23.899	11.991.640	3.681.199
2015	3.706.346	25.713	12.808.697	4.097.340
2016	3.993.893	27.663	13.277.503	4.346.611
2017	4.334.034	29.476	13.244.903	4.346.713
2018	4.844.711	32.389	14.133.170	4.392.427
2019	4.856.517	35.695	14.546.576	4.513.264
2020	4.812.902	40.929	15.801.021	4.692.010
2021	5.134.441	51.925	17.125.163	4.907.371
2022	5.480.489	62.285	21.563.828	6.112.179
2023	5.811.698	69.597	25.437.813	6.753.478

KAYNAK: TÜİK

Sütte bozulan istikrar, ete de yansıyor

Hayvancılığa verilen destek ve teşviklerle kurulan modern çiftlikler sayesinde **süt üretimi, son 10 yılda %15 artmış** olup inek başına süt verimimiz dünya ortalamalarındadır.

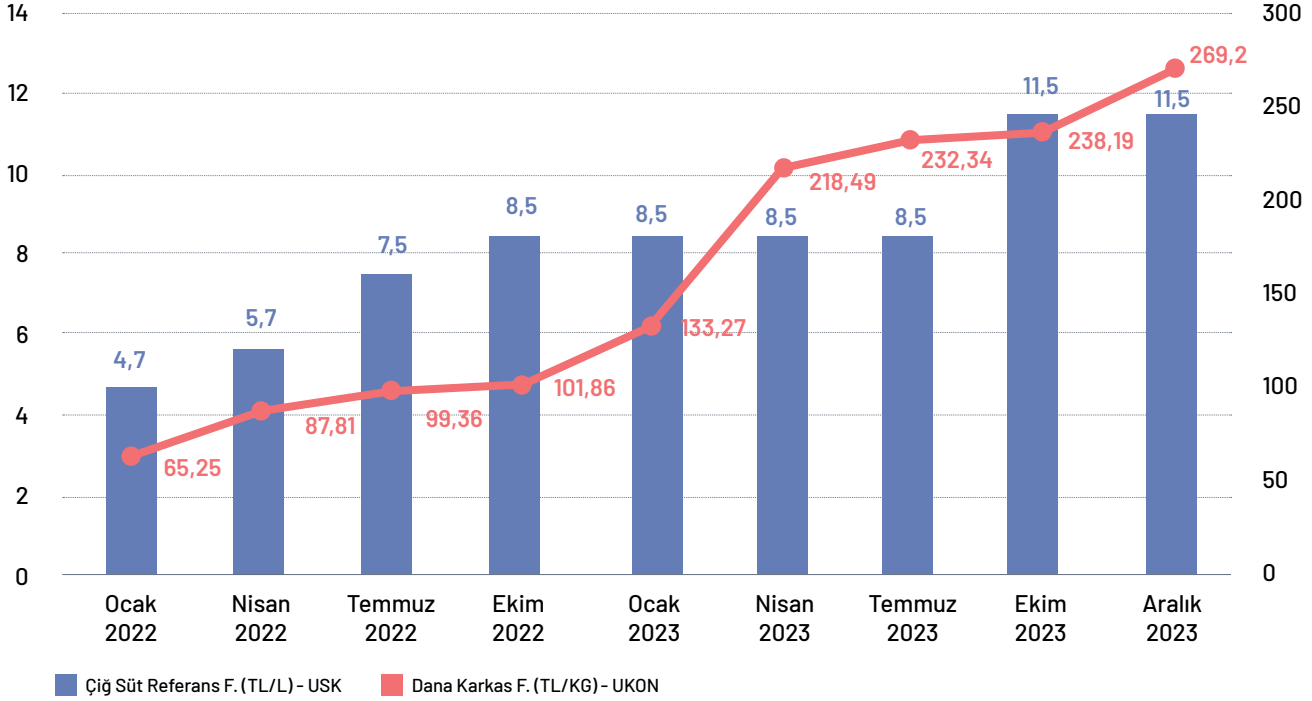
Süt/yem paritesi genel olarak **1.50'nin altında kalmış**, 2021-22 yıllarında ise bazı dönemlerde **1.0'in de altına düşmüştür**.

AB ülkeleri ile mukayese edildiğinde **ülkemizde süt fiyatları et fiyatlarına kıyasla çok düşük** kalmıştır. Bu durum anaç hayvan kesimini tetiklemiştir.

Süt üreticisi, sanayiciye sattığı süt karşılığında kalitesini kontrol edemediği yemleri satın almak zorunda kalmaktadır.

Çiğ Süt ve Karkas Et Fiyatları (2022-2023)

Türkiye Çiğ Süt Üretimi

Sığır ve Manda Sütü

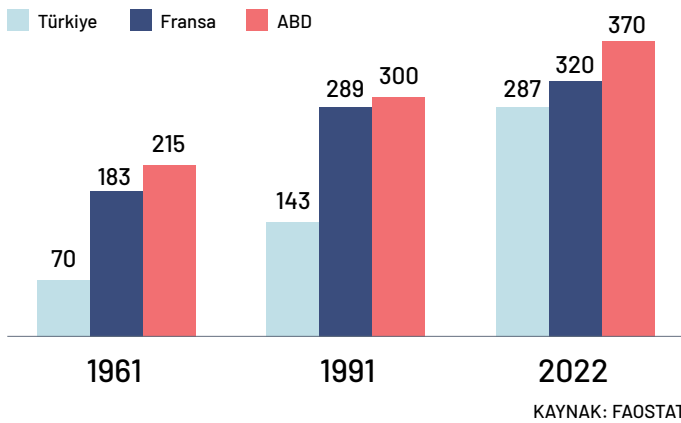
Koyun-Keçi Sütü

	Üretim (Milyon ton)	Pay (%)	Üretim (Milyon ton)	Pay (%)	Toplam
2010	12,45	92%	1,09	8%	13,54
2011	13,84	92%	1,21	8%	15,06
2012	16,02	92%	1,38	8%	17,40
2013	16,71	92%	1,52	8%	18,22
2014	17,05	92%	1,58	8%	18,63
2015	17,00	91%	1,66	9%	18,65
2016	16,85	91%	1,64	9%	18,49
2017	18,83	91%	1,87	9%	20,70
2018	20,11	91%	2,01	9%	22,12
2019	20,86	91%	2,10	9%	22,96
2020	21,81	93%	1,69	7%	23,50
2021	21,43	92%	1,77	8%	23,20
2022	19,96	93%	1,61	7%	21,56
2023	20,00	93%	1,48	7%	21,48

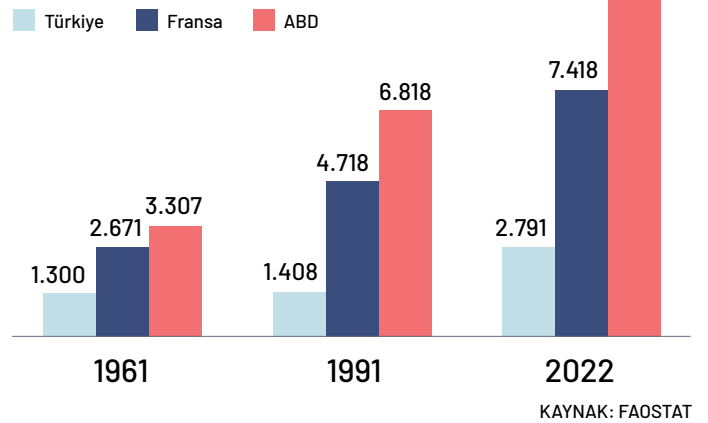
İthalat, karkas et verimliliğini arttırdı

Türkiye'de 1961'de 70 kg olan siğir başına ortalama karkas et verimi tedricen artmış ve 2022 yılında 287 kg'a ulaşmıştır. Özellikle son dönemde siğir envanteri içinde kültür ırkı siğir oranının artması ile karkas et veriminde önemli iyileşmeler sağlanmıştır. Bugünkü karkas verimi ABD'nin hayli gerisinde olsa da Fransa'ya yaklaşmış durumdadır.

Siğirde Karkas Verimi (kg/baş)

Süt Verimi (inek, kg/yıl)

Sığır ithalatında dünya şampiyonuyuz

Global ticarete konu **canlı sığırın yaklaşık %10'unu her yıl ülkemiz ithal etmektedir**. Son 10 yılda (2014-2023) hayvancılığa aktarılan desteklerin dolar karşılığı 8,88 milyar dolar olmuştur. Bu dönem içinde büyükbaş ve küçükbaş canlı hayvan ile kırmızı et ithalatı için yurtdışına transfer edilen **döviz tutarları toplamı ise 7,41 milyar dolardır**. Dolayısıyla son 10 yılda Türkvet'e kayıtlı yaklaşık 1.5 milyon hayvancılık işletmesine verilen desteğe yakın bir tutarın ithalat için harcanmış olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye Canlı Hayvan İthalatı (2010-2023)

	KÜÇÜKBAŞ				BÜYÜKBAŞ					
	Damızlık (Bin Baş)	Milyon \$	Damızlık Olmayan	Milyon \$	Damızlık (Bin Baş)	Milyon \$	Besilik (Bin Baş)	Milyon \$	Kesimlik (Bin Baş)	Milyon \$
2010	0,3	0,18	234,7	26,7	19,9	65,5	1,4	1,9	118,6	206,3
2011	1,2	0,54	1446,6	147,5	78,6	293,0	227,9	252,6	164,4	303,2
2012	10,7	3,41	395,0	39,2	48,7	163,8	228,4	252,6	194,4	359,0
2013	30,1	9,04	65,7	6,7	31,9	102,2	130,9	151,3	28,9	44,4
2014	13,2	3,51	2,5	0,2	24,0	73,5	23,6	32,8	2,4	4,1
2015	3,1	0,96	0,0	0,0	48,9	134,4	154,2	164,4	0,0	0,0
2016	5,3	0,97	0,0	0,0	64,1	169,1	407,9	388,4	22,2	29,9
2017	41,5	5,27	239,2	32,0	113,5	254,8	666,9	723,6	115,3	181,5
2018	185,6	28,50	239,9	34,0	116,2	226,2	1211,7	1234,7	132,9	231,5
2019	83,2	13,69	0,0	0,0	17,6	30,4	664,6	629,2	6,9	12,7
2020	71,8	14,04	0,0	0,0	16,8	34,7	384,5	376,0	0,0	0,0
2021	35,4	9,60	0,0	0,0	23,9	53,8	237,8	232,0	0,0	0,0
2022	11,5	3,62	0,2	0,0	20,7	41,6	50,0	57,4	0,0	0,0
2023	5,4	1,48	48,0	3,9	92,8	256,2	650,5	771,8	74,8	135,4
TOPLAM	497,9	94,8	2.671,8	290,3	717,5	1.899,0	5.040,3	5.268,7	860,7	1.508,0

KAYNAK: TÜİK

Türkiye Kırmızı Et İthalatı (2010-2023)

	Karkas+Kemikli Et			Kemiksiz Et			TOPLAM	
	ton	Milyon \$	\$/kg	ton	Milyon \$	\$/kg	ton	Milyon \$
2010	46.461	228,52	4,92	0	0	0	46.461	228,52
2011	110.731	511,87	4,62	0	0	0	110.731	511,87
2012	25.436	95,98	3,77	0	0	0	25.436	95,98
2013	6.141	24,27	3,95	0	0	0	6.141	24,27
2014	120	0,59	4,89	520	4,67	8,98	640	5,26
2015	11.206	52,59	4,69	6.368	52,33	8,22	17.574	104,92
2016	21	0,08	4,11	5.699	41,55	7,29	5.720	41,64
2017	18.539	83,04	4,48	340	2,24	6,60	18.879	85,28
2018	43.556	182,20	4,18	12.196	77,91	6,39	55.752	260,11
2019	859	3,70	4,31	4.188	22,94	5,48	5.047	26,64
2020	48	0,21	4,33	4.532	26,51	5,85	4.580	26,72
2021	0	0	0	1.205	7,21	5,99	1.205	7,21
2022	0	0,00	0,00	406	3,04	7,50	406	3,04
2023	31.415	191,23	6,09	3.003	22,92	7,63	34.418	214,15
TOPLAM	294.534	1.374,30	4,67	38.459	261,34	6,80	332.990	1.635,60

KAYNAK: TÜİK

Şarküteride küçükbaş kullanımı yaygınlaştırılabilir mi?

Yoğun canlı hayvan ve kırmızı et ithalatı yapılırken, Et ve Süt Kurumu üretimleri dahil şarküteride kullanılan etlerin ağırlıklı olarak büyükbaş eti olması tüketimin küçükbaş lehine artırılabileceği yönündeki politikalar ile uyum göstermemektedir.

Şarküteri sektöründe kullanılan etin 114.4 bin ton seviyesinde olduğu ve bunun 447 bin baş canlı sığra denk geldiği hesaplanmaktadır. Et ve Süt Kurumu'nun 2025 yılı ithalat için planladığı 520 bin başlık sığır adedi ile karşılaştırıldığında rakamın büyüklüğü ortadadır. Dolayısıyla küçükbaş hayvan etinin bir ölçüde şarküteri imalatına yönlendirilmesi halinde şarküteri sektöründe sığır eti talebinin azalmasıyla birlikte taze et tüketimine sunulacak miktar artacaktır.

Kaba yem üretimimiz hayvan varlığımızı besleyemiyor

Ülkemizin kaba yemde yeterlilik seviyesi %75'tir. Kaba yem üretimimiz hayvan varlığımızın ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmaktadır.

Meralarımız hem verimsizlik hem de mülkiyet sorunları sebebi ile etkin kullanılamamaktadır.

Su kısıtı ve stratejik ürünlerdeki arz açığı stresi yanında hayvancılık işletmelerinin belirli bölgelerde kümelenmesi ve kırsaldaki boşalmalar, kaba yem alanlarının yeterince artmasını engellemektedir.

Bazı Yem Bitkilerinde Üretilen Tohumluğun İhtiyacı Karşılama Oranı

	Yetiştiricilik yapılan alan (da)	Yenileme süresine göre tahmini tohumluk ihtiyacı (ton)	Sertifikalı üretim (ton)	Üretimin ihtiyacı karşılama oranı (%)
Yonca	6.501.107	3.251	794	24
Fiğ	4.428.378	7.941	1.114	14
Korunga	1.936.940	5.165	188	4
Çim ve çayırotu	3.060.753	3.571	107	3

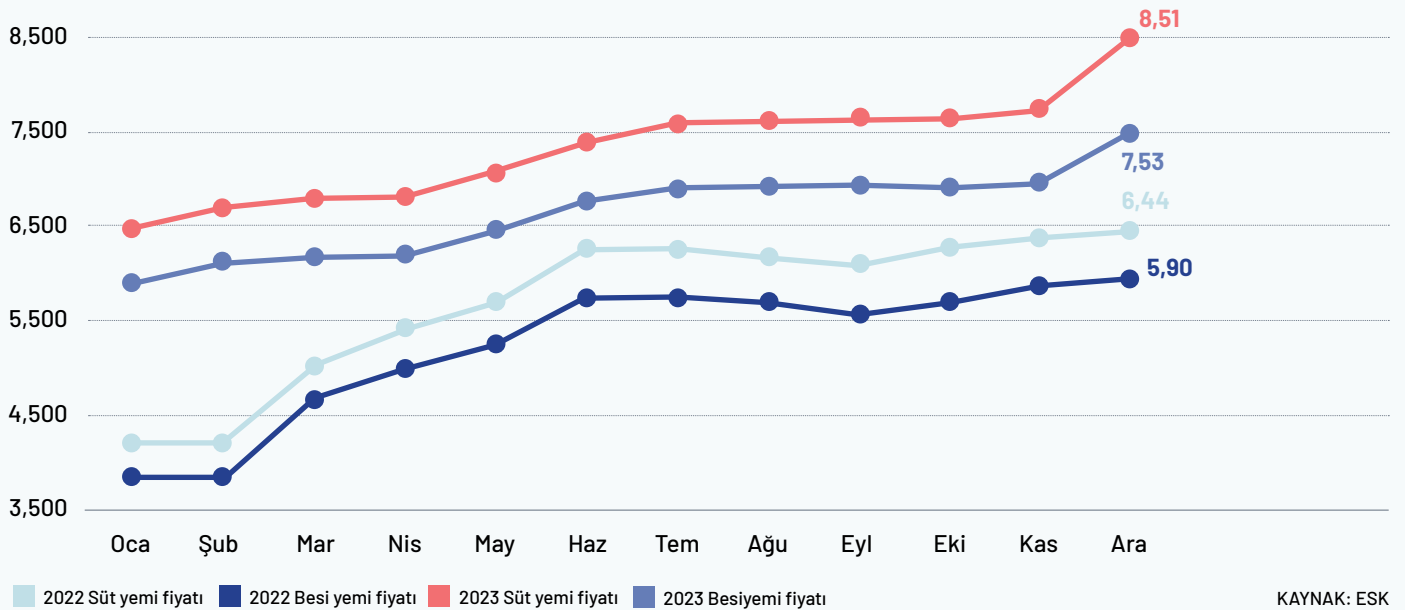
KAYNAK: TAGEM, 2018-2022 Tohumculuk Sektör Politika Belgesi

Türkiye Karma Yem Üretimi ve Canlı Hayvan Varlığı

	2013	2023	Fark
Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Yemi Üretimi (milyon ton)	9,13	16,24	78%
Sığır Sayısı (milyon Baş)	14,42	16,42	14%
Saf kültür sığırı	5,95	8,1	36%
Melez kültür sığırı	6,1	7,3	20%
Yerli sığır	2,4	1,1	-54%
Küçükbaş Hayvan Sayısı (milyon baş)	38,5	52,36	36%
Kanatlı Yemi Üretimi (milyon ton)	6,37	10,35	62%
Tavuk Sayısı (etlik+yumurtalık) milyon baş	266	368	38%

KAYNAK: TÜRKİYEM-BİR, TÜİK

2022-2023 Karma Yem Fiyatları (TL/kg)

KAYNAK: ESK

Meralarımız Doğu'da, işletmelerin ağırlığı Batı'da

En yoğun meraların bulunduğu illerde hayvancılık küçülmekte (veya yerinde saymakta), metropollerin etrafında kümelenen büyük işletmelerin sayısı ise artmaktadır.

Kırsaldaki aile işletmelerinin küçülmesi, üretimden çekilmesi, zaten parçalı ve dağınık olan arazilerimizi kaba yem üretimi için kullanma imkanını daha da azaltmaktadır.

Son yıllarda teşvik edilen organize hayvancılık bölgeleri hayvanlar ile çayır-mera ve kaba yem üretim alanları arasındaki mesafeleri uzatmaktadır.

Türkiye Mera Varlığının 1970'ten Bugüne Değişimi (Milyon hektar)

BÖLGELER	1970 Köy Hizmetleri Sayımı		1991 Tarım Sayımı		2001 TÜİK Sayımı		1998-2023 Mera Kanunu*		Kuru Ot Verimi (kg/ha)
	Alan	%	Alan	%	Alan	%	Alan	%	
EGE	1,03	4,7	0,62	5,0	0,80	5,5	0,42	3,2	600
MARMARA	0,46	2,1	0,56	4,6	0,55	3,8	0,29	2,2	600
AKDENİZ	1,00	4,6	0,43	3,5	0,66	4,5	0,59	4,5	500
İÇ ANADOLU	5,88	27,1	3,89	31,4	4,57	31,3	4,23	32,2	450
KARADENİZ	1,99	9,2	1,56	12,6	1,53	10,5	1,10	8,4	1.000
D. ANADOLU	9,16	42,2	4,57	36,9	5,49	37,5	5,67	43,1	900
G.D. ANADOLU	2,17	10,0	0,74	6,0	1,01	6,9	0,80	6,1	450
TOPLAM	21,70	100,0	12,38	100,0	14,62	100,0	13,15	100,0	

* 4342 sayılı Mera Kanunu kapsamında yerleşim yeri bazında Tespit-Tahdit çalışmaları tamamlanmış olup kadaströ çalışmalarında tescil harici bırakılmış alanlarda çalışmalar devam etmektedir. Hesaplama Türkiye yüz ölçümü 78.000.000 hektar olarak alınmıştır.

Coğrafi Bölge Bazında Sığır Başına Düşen Mera Alanı (2023)

BÖLGELER	Mera Alanı (Milyon hektar)	Sığır Varlığı (Milyon Baş)	Sığır Başına Düşen Mera Alanı (hektar)
D. ANADOLU	5,67	3,13	1,81
İÇ ANADOLU	4,23	3,87	1,09
G.D. ANADOLU	0,80	1,39	0,58
KARADENİZ	1,10	2,39	0,46
AKDENİZ	0,59	1,29	0,45
MARMARA	0,29	1,63	0,18
EGE	0,42	2,73	0,16
TOPLAM	13,15	16,42	0,80

KAYNAK: TÜİK ve TOB verilerinden hesaplanmıştır

Kültür Irkı ve Yerli Irk Sığırların Coğrafi Dağılımları (Milyon Baş)

BÖLGE	Saf Kültür+Kültür Melezi					Yerli Sığır				
	2014	2023	2014-2023 Fark (%)	2014	2023	2014-2023 Fark (%)	2014	2023	2014-2023 Fark (%)	2014-2023 Fark (%)
İÇ ANADOLU	2,53	%21	3,75	%24	%48	0,27	%14	0,12	%11	%-57
DOĞU ANADOLU	2,42	%20	2,89	%19	%19	0,63	%32	0,24	%23	%-61
EGE	2,00	%16	2,61	%17	%31	0,16	%8	0,12	%11	%-26
KARADENİZ	1,90	%15	2,19	%14	%15	0,49	%25	0,20	%19	%-59
MARMARA	1,58	%13	1,56	%10	%-1	0,07	%4	0,07	%6	%-6
AKDENİZ	1,08	%9	1,22	%8	%13	0,09	%5	0,07	%7	%-22
G.DOĞU ANADOLU	0,73	%6	1,15	%8	%59	0,28	%14	0,24	%23	%-15
TOPLAM	12,24	15,37	%26	1,98	1,05	%-47				

KAYNAK: TÜİK

Meralara uzak işletmeler sektörü karlı olmaktan çıkıyor

Tarımsal kredi tahsislerinde bölgesel şartlar ve kaynak potansiyelleri gözetilerek coğrafi önceliklendirilme yapılmadığı için bir tarafta meralar ve araziler boş kalırken, diğer tarafta sınırlı bölgelerde kümelenen **hayvancılık; arazi fiyatları, yem maliyetleri, işgücü talebi gibi faktörlerin etkisi ile iktisadi olmaktan çıkmaktadır.**

Zirai kredi tahsislerinde girişimcilerin sektörel tecrübeleri ve tarımsal arazi varlıkları ile yeni yatırımlarda, **yatırım yapılacak yörenin hayvan besleme kapasitesi** gibi faktörler gerektiği ölçüde dikkate alınmamaktadır.

Ziraat Bankası Tarım Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (2010-2023)

Bölgeler	Bölgenin Kredilerden Aldığı Pay (%)	
	2010	2023
Ege	22,5	18,8
Akdeniz	19,8	14,0
Batı Anadolu	8,7	11,9
Orta Anadolu	8,2	11,1
Güneydoğu Anadolu	6,4	9,8
Batı Marmara	8,2	8,4
Batı Karadeniz	7,6	7,7
Doğu Marmara	8,8	7,5
Kuzeydoğu Anadolu	2,8	3,5
Ortadoğu Anadolu	3,2	3,4
Doğu Karadeniz	2,6	2,2
İstanbul	1,4	1,6

KAYNAK: Türkiye Bankalar Birliği

Ziraat Bankası Tarafından Kullanılan Tarımsal Kredilerin İl Bazında Dağılımı (Türkiye Bankalar Birliği Kayıtları)

	31.12.2000 (Milyar TL)	Pay (%)		31.12.2010 (Milyar TL)	Pay (%)		31.12.2023 (Milyar TL)	Pay (%)
Giresun	758.827	23,1	İzmir	1.534.054	8,7	Konya	31.214	6,1
Ankara	407.841	12,4	Adana	942.913	5,3	İzmir	27.585	5,4
İzmir	294.191	9,0	Antalya	930.749	5,3	Ankara	25.978	5,1
Adana	217.172	6,6	Konya	795.760	4,5	Antalya	19.500	3,8
Edirne	129.940	4,0	Bursa	698.984	3,9	Aydın	17.601	3,4
Antalya	98.913	3,0	Manisa	660.418	3,7	Manisa	17.387	3,4
Bursa	94.606	2,9	Ankara	648.474	3,7	Adana	17.284	3,4
Manisa	64.076	2,0	İçel (Mersin)	593.995	3,4	Balıkesir	15.898	3,1
Konya	61.552	1,9	Aydın	561.415	3,2	Şanlıurfa	15.514	3,0
Samsun	57.674	1,8	Balıkesir	498.093	2,8	İçel (Mersin)	12.615	2,5
Aydın	39.845	1,2	Denizli	365.430	2,1	Bursa	12.361	2,4
Sivas	39.250	1,2	Samsun	347.451	2,0	Diyarbakır	11.382	2,2
Yozgat	37.869	1,2	Hatay (Antakya)	346.500	2,0	Kayseri	11.116	2,2
Tokat	37.133	1,1	Kayseri	341.572	1,9	Denizli	10.459	2,0
Balıkesir	35.958	1,1	Muğla	297.994	1,7	Afyonkarahisar	8.986	1,8
İçel (Mersin)	35.114	1,1	Gaziantep	289.973	1,6	Tekirdağ	8.975	1,8
Kars	33.803	1,0	Afyon	286.877	1,6	Samsun	8.623	1,7
Afyonkarahisar	33.689	1,0	Edirne	281.739	1,6	Aksaray	8.513	1,7
Amasya	31.725	1,0	Çanakkale	264.789	1,5	Kırşehir	8.467	1,7
Çorum	31.681	1,0	Tekirdağ	259.083	1,5	İstanbul	8.359	1,6
Denizli	31.507	1,0	Şanlıurfa	258.113	1,5	Eskişehir	8.300	1,6
Malatya	29.118	0,9	Sivas	254.290	1,4	Gaziantep	8.284	1,6
Gaziantep	28.173	0,9	İstanbul	242.998	1,4	Yozgat	7.764	1,5
Muğla	25.670	0,8	Eskişehir	234.627	1,3	Muğla	7.731	1,5
Ordu	25.092	0,8	Malatya	233.183	1,3	Çorum	7.028	1,4
Eskişehir	24.300	0,7	Isparta	228.147	1,3	Niğde	6.870	1,3
Şanlıurfa	23.884	0,7	Burdur	206.096	1,2	Edirne	6.748	1,3
Tekirdağ	22.162	0,7	Tokat	204.884	1,2	Çanakkale	6.722	1,3
Erzurum	21.760	0,7	Diyarbakır	200.025	1,1	Tokat	6.708	1,3
Çanakkale	21.601	0,7	Yozgat	199.072	1,1	Sivas	6.578	1,3
Ardahan	16.336	0,5	Erzurum	144.567	0,8	Erzurum	4.626	0,9
İğdır	10.520	0,3	Kars	114.814	0,6	Kars	4.150	0,8
Toplam	3.281.895		Ardahan	64.327	0,4	Ardahan	2.661	0,5
			İğdır	41.238	0,2	İğdır	1.350	0,3
			Toplam	17.723.331		Toplam	512.069	

Yem ithal, çalışan ithal, hayvan ithal, sektör ithal

Her ne kadar kültür ırkı büyükbaş hayvan varlığımız oran olarak artıyorsa da bu yüksek verimli hayvanlar, kaba yem açığımız nedeniyle, daha çok karma yem ağırlıklı rasyonlarla beslenmektedir. Bu durum **yem hammaddeleri ithalatında %50 civarı ithalata bağımlı** olan ülkemiz için hayvancılık sektörünü; **hayvanın ithal, yediği yemin ithal, çalışan elemanın ithal** edildiği dövize bağımlı kırılgan bir sektöre dönüştürmektedir.

İşletmeler küçük ölçekli, ölçekler büyütülemiyor

Ülkemizdeki süt işletmelerinin %88'i, besi işletmelerinin %95'i, 20 ve altı hayvana sahip işletmelerden oluşmaktadır. 2016 yılında süt ve besi işletmelerinin toplamda %83,7'si 20 baş altı işletmelerden oluşmakta olup son 7 yılda mevcut işletmelerin ölçekleri büyütülememiş, büyük kapasiteli yeni işletmeler kurulmuştur.

Besi işletmelerinin %2'si 50 baş ve üzerinde hayvan barındırmakta olup bu işletmelerin sahip olduğu hayvan sayısı besi işletmelerindeki toplam hayvanların %30'udur.

Büyükbaş Hayvancılık Süt ve Besi İşletmelerinde Ölçek (2023)

Kapasite (Baş)	SÜT İŞLETMELERİ				BESİ İŞLETMELERİ			
	İşletme Sayısı	İşletme (%)	Hayvan Sayısı	Hayvan (%)	İşletme Sayısı	İşletme (%)	Hayvan Sayısı	Hayvan (%)
1-5	582.498	%53	1.563.185	%13	563.001	%75	1.210.840	%24
6-10	219.210	%20	1.685.711	%14	100.918	%13	761.086	%15
11-20	168.146	%15	2.454.406	%21	53.127	%7	761.294	%15
21-50	104.429	%9	3.173.094	%27	26.298	%3	799.170	%16
51-100	20.753	%2	1.395.263	%12	6.045	%1	418.501	%8
>100	6.353	%1	1.382.134	%12	3.968	%1	1.110.445	%22
Toplam	1.101.389	%100	11.653.793	%100	753.357	%100	5.061.336	%100

KAYNAK: Tarım ve Orman Bakanlığı

Buzağı ölümlerini azaltabilsek, ithalata gerek kalmaz

Her yıl doğum, besleme vb. sebeplerle kaybedilen buzağı sayısı yıllık besi materyali ithalatına yakındır. İdeal şartlarda buzağı kayıp oranını %5 olarak kabul etmemiz durumunda dahi **ülkemizde %10 fazla** buzağı kaybı vardır, bu da yaklaşık olarak fazladan **547.000 buzağı kaybı** demektir. Bu rakam Et ve Süt Kurumunun 2024 yılı için planladığı besilik sığır ithalatına (600 bin baş) yakın bir rakamdır. Bu rakamlardan hareketle, ülkemizdeki **buzağı ölüm oranını %15'ten %5'e çekebildiğimiz takdirde** neredeyse **besilik sığır ithalatına ihtiyaç kalmayacağını** söyleyebiliriz.

Hayvancılığa verilen desteğin payı geriliyor

Hayvancılığın destek bütçesinden aldığı pay yıllar itibarı ile azalıyor. 2017 yılında toplam tarımsal desteklerden %30 pay alan hayvancılık sektörü, 2024 yılında %22 pay almaktadır.

Nominal olarak artan destek tutarları hayvancılıkta ithalatı azaltıcı bir etki göstermemiştir. **Yıl ortası döviz kuru seviyelerini baz alarak yaptığımız hesaba göre, son 10 yılda hayvancılığa aktarılan destek tutarı 9 milyar dolar seviyesindedir.** Aynı dönemde Türkiye 7 milyar doları aşan canlı hayvan ve et ithalatı gerçekleştirmiştir.

Tarımsal Destekleme Ödemeleri ve Hayvancılığın Aldığı Paylar

	Tarımsal Desteklemeler Toplamı (Bin TL)	Hayvancılığın Payı (Bin TL)	Hayvancılığın Payı (%)
2002	1.868.000	83.000	4
2003	2.804.000	107.000	4
2004	3.084.000	248.000	8
2005	3.681.000	352.000	10
2006	4.789.000	679.000	14
2007	5.628.000	723.000	13
2008	5.826.000	1.330.000	23
2009	4.938.000	895.827	18
2010	5.881.069	1.192.000	20
2011	7.084.725	1.727.529	24
2012	7.635.084	2.216.210	29
2013	8.748.800	2.721.993	31
2014	9.142.471	2.589.105	29
2015	10.003.717	2.932.187	29
2016	10.399.182	2.970.448	29
2017	12.899.337	3.847.098	30
2018	14.524.365	3.745.241	26
2019	11.771.953	4.177.246	36
2020	19.161.061	7.823.503	41
2021	22.966.000	7.366.000	32
2022	39.169.000	9.701.000	25
2023	65.325.700	15.305.500	23
2024	91.549.500	19.739.800	22
2025	135.000.000	27.150.500	20

KAYNAK: Tarım ve Orman Bakanlığı ve 2025 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı.

Sözleşmeli retim etkin olarak uygulanamıyor

Hayvancılıkta gelişmiş ülkelere baktığımızda, sözleşmeli üretim son derece yaygın uygulandığını görürüz. ABD'de kanatlı ve yumurta sektöründe sözleşmeli üretim %80, sığırdada %20, meyvelerde %63 seviyelerindedir.

Ülkemizde özellikle kanatlı sektöründe entegre bir sözleşmeli üretim işleyişi yaygın iken büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta son derece düşük kalmıştır. Temel sıkıntı olarak, sadece fiyat ve alım garantisi üzerine kurgulanan bir sözleşmeli üretim anlayışının yaygın olması gösterilebilir.

Sözleşmeli retim esası, sanayici ve/veya tüccarın istediği standartlardaki hayvanı uygun maliyetle satın alabilmek için yetiştirici veya besici ile birlikte üretim sürecini yönetmesidir.

TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARINA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Kısa Vadeli 8 Çözüm Önerisi

1

Tarım istatistikleri, Tarım ve Orman Bakanlığı'na devredilmeli

Tarım Sayımı ve İstatistiklerde yetkili birimler, Tarım ve Orman Bakanlığı'na devredilmeli, tarım sayımı en kısa sürede bitirilmelidir.

2

Sütte fiyat istikrarı sağlanmalı

Süt fiyatlarından zarar eden üreticinin dişi hayvanları kesime göndermesini ve sektörden çekilmesini önlemek için süt fiyatları acilen revize edilerek, süt/yem paritesi ideal oranlara getirilmelidir. Sütte fiyat istikrarı sağlanırsa ette de sağlanacaktır.

3

Et tüketiminde küçükbaş hayvan ve hindinin payı arttırılmalı

Kırmızı et tüketimi içinde küçükbaş hayvanların ve hindi etinin payı artırılmalıdır. Bu kapsamda şarküteri ürünlerinde de küçükbaş eti kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Bu amaçla kampanyalar yapılmalıdır.

4

**Düşük verimli sütçü anaçlar
et için değil buzağı için kullanılmalı**

Düşük verimli sütçü anaçların et amaçlı kesilmesi engellenmeli, bu hayvanların et yönlü buzağı elde etmek üzere kullanılması sağlanmalıdır.

5

**Çobanların sigorta primleri
5 yıl süre ile bütçeden karşılanmalı**

Türkiye'de küçükbaş hayvancılığın en önemli sorunu çoban ve bakıcı bulunamamasıdır. Çobanların sigorta/Bağkur primleri 5 yıl süre ile destekleme bütçesinden karşılanmalıdır.

6

**Tarım Ürünleri ve Piyasası
Düzenleme Kurumu kurulmalı**

Tarım piyasalarının et, süt, hububat, yağlı tohumlar, şeker pancarı dahil bütüncül bir yaklaşımla yönetilmesi için 'Tarım Ürünleri Piyasa Düzenleme Kurumu' kurulmalıdır.

7

Yeminli Tarım Müşavirliği sistemi oluşturulmalı

Kurulacak 'Yeminli Tarım Müşavirliği' sistemi ile işletmelerdeki hayvan sayıları, destek ödemeleri, kayıtlar ve sevkler, mezbahanelerdeki kesimler dahil bütün hayvancılık istatistiklerinin takip ve denetiminin etkin yapılması sağlanmalıdır.

8

Et ve Balık A.Ş. kurularak, kırsalda hayvancılığı geliştirmeli

Et ve Balık A.Ş. kurularak kamunun hem hakem, hem oyuncu rol çatışması önlenmeli, yeni yapı ile kırsalda hayvancılığın geliştirilmesi için öncülük edilmelidir.

HAYVANCILIĞIMIZI AYAĞA KALDIRACAK ANA ÇÖZÜM: ORGANİZE AİLE İŞLETMECİLİĞİ

Arazi Topplulaştırılması Tamam, Sıra Yönetimin Topplulaştırılmasında

Mevzuat altyapısı oluşturularak; 'Organize Aile İşletmeciliği Hayvancılık Modeli' hayata geçirilmelidir. Bu yöntemle tarım işletmelerinde verimlilik artacak, kaynakların daha etkin kullanılması sağlanacak.

Nasıl bir üretim modeli olacak?

Bir belde, ilçe ve/veya köyde kaç üretici veya hayvan olduğu tespit edilerek (bu sayı veya hinterland her bölgenin şartlarına göre belirlenecek), tamamına tek bir hayvancılık işletmesi anlayışı ile bakılarak uygun yerde yapılacak işletme bakım merkezinden bütün çiftlikler yönetilecek. Ortak yönetim merkezinde; yem depoları, makine parkları, buzağı kreşleri, veterinerlik hizmet birimleri, süt toplama alanları bulunacak,

Büyük bir hayvancılık işletmesinin yönetiminde olduğu gibi belirli hinterlanda dağılan aile işletmeleri büyük işletmenin bir parçası şeklinde görülecek, bu merkezden her türlü girdi ve bilgi desteği sağlanacak, makine ihtiyacı giderilecek, evrak vb. prosedürleri halledilecek, sütü ve /veya hayvanının pazar organizasyonu çözülecek, toplu pazarlama avantajları kullanılacak,

Üreticiye bütün hizmetler bu merkez üzerinden verilecek. Doğan buzağılar, buzağı kreşine çekilerek özel olarak beslenecek. Yetiştiricinin emanete alınan buzağısı karşılığında dişi hayvan, yem tedariki sağlanacak. Etraftaki araziler birlikte ekilecek, ne ekilip üretileceğine ihtiyaçlara göre işletmede karar verilecek. Ürünler ortak pazarlanacak. Her bir aile işletmesinin besleme, yem, süt vb. ihtiyaçları bu merkezdeki uzman ekiplerce sağlanacak,

Makine parkı ortak kullanılacak, belirlenecek kira ücreti karşılığında bütün hinterlandta ortak hizmet verecek. Mümkün oldukça zaten o bölgede bulunan tarım alet ekipmanları kiralamaya konu olacak, mevcut makinelerin verimli kullanılması sağlanacak,

Organizatör kurum/kuruluş veya tüzel kişiler vasıtası ile 'Her ilçe/belde tek bir tarımsal işletme' anlayışı ile sınırlara, tapuya ve parsellere dokunmadan üretimde işbirliği, yönetimde toplulaştırma, hasıla paylaşım esaslı üretim modeli uygulanacak,

Üreticinin iş birliği gönüllülük esaslı olacak,

Girdiler ortak tedarik edilecek, üretim süreci birlikte yönetilecek, kırsalın sosyolojisi, köylü kültürü ve coğrafi şartlara göre ahırların rehabilitasyonu ile tek merkezden yönetim veya ortak ahır sistemi ile uygun yerde yönetim sağlanacak,

Halen çiftçilik yapanlarla; ortak girdi tedariki, birlikte üretim, toplu pazarlama ve hasıla paylaşım esaslı sözleşme yapılacaktır,

Topraklarını terk etmiş olanlarla; uzun dönemli kiralama sözleşmesi olacak. Sözleşme ve iş birliğinin esası şirkette ortaklık değil, üretimde ortaklıktır. Neyin ekilip dikileceği, girdi tedariki, hasat organizatör firma tarafından belirlenecek,

Orta Vadeli 3 Çözüm Önerisi

1

Bölgelere göre hayvan ırkları belirlenmeli

Nüfus yoğunluğu düşük olan kırsal bölgelerimizde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği “az süt yüksek döl verimi” hedeflenerek planlanmalı, üreticilere süt desteği yerine ilave buzağı desteği verilmelidir. Kırsal bölgelerimizdeki üreticiler Jersey (Karadeniz) ve kombine ırklar (Simental, Montofon) ile üretim yapmaya teşvik edilmelidir. Üreticilere Jersey sığırında dişi sperma, kombine ırklarda etçi erkek sperma kullanarak elde edecekleri düşük maliyetli buzağılar için piyasada iyi fiyat bulacakları izah edilmelidir.

2

Tarım ve Orman Bakanlığı sertifikalı işletmelere alım garantisi verilmeli

Tarım ve Orman Bakanlığı (TOB) taşra teşkilatı tarafından en az 100 baş anaç büyükbaş hayvanı olan kurumsal işletmeler tespit edilmeli, bu işletmelerde hayvan sağlığı, verimlilik ve üreme performansı bakımından aranacak şartlar ilan edilmeli ve bunlar akreditasyona tabi tutularak sertifikalandırılmalı, buralarda yetiştirilen yüksek vasıflı düvelerin belirli bir yüzdesi için TOB tarafından işletmelere satın alma garantisi verilmelidir.

3

Tarımsal Krediler Garanti Fonu kurulmalı, finansmana erişim kolaylaştırılmalı

Kredi ihtiyacı olan ancak ipotek şartlarını yerine getiremeyen verimli/ yüksek performanslı işletmelerin finansmana erişimi kolaylaştırılmalıdır. Bu kapsamda özellikle küçük işletmelerin ve genç çiftçilerin desteklenmesine ihtiyaç vardır. Kurumsal yapısı itibarıyla Kredi Garanti Fonu esnaf ve sanayicinin ihtiyaçlarını öne alan bir anlayışla faaliyet göstermektedir. Sadece tarım sektörüne hizmet sunan bir Tarımsal Krediler Garanti Fonu (TKGF) ve bu garantilerin verilmesinde kredi talep eden yetiştiricilerin durumunu objektif olarak değerlendirerek kredi kuruluşlarına raporlayacak ara mekanizmalar kurulmalıdır.

İSTANBUL
SANAYİ ODASI

**İSTANBUL
SANAYİ ODASI**